

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ЯКІВ ГАЛЬЧЕВСЬКИЙ - КЕРІВНИК АНТИБІЛЬШОВИЦЬКОЇ
БОРОТЬБИ НА ПОДІЛЛІ У 1920-1924 РР.»**

Виконав: студент II курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)
Адамчук Даниїл Олександрович

Керівник:
Завальнюк Олександр Михайлович.,
доктор історичних наук,
професор кафедри історії України

Рецензент:
Завальнюк Олександр Михайлович.,
доктор історичних наук,
професор кафедри історії України

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Джерельна база роботи.....	6
1.2. Наукова література.....	7
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	9
Висновки до розділу.....	11
РОЗДІЛ II. ЯКОВ ГАЛЬЧЕВСЬКИЙ КЕРІВНИК ОПОРУ СЕЛЯН.....	12
2.1. Юнацькі роки.....	12
2.2. Період перебування в армії та повернення на рідні землі.....	14
2.3. Антибільшовицька діяльність.....	16
2.4. Отаман Орел.....	27
2.5. Повстанський Отаман.....	35
2.6. Розправа на цукровому заводі.....	45
2.7. Життя у Польщі.....	48
2.8. Останній Постріл.....	53
Висновки до розділу.....	55
РОЗДІЛ III. АНТИБІЛЬШОВИЦЬКИЙ СЕЛЯНСЬКИЙ ПОВСТАНСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ 1920-Х РОКАХ.....	57
3.1. Організація рейдів Гальчевського з території Польщі.....	60
Висновки до розділу.....	64
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	67
ДОДАТКИ.....	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Становлення України як суверенної, незалежної, демократичної та правової держави потребує глибокого та всебічного вивчення історії українського народу, періоду значно підвищеного інтересу суспільства у період незалежності. У сучасних умовах національний розвиток має ґрунтуватися на глибокому знанні історії минулого та історії тих людей хто будував цю історію. У зв'язку з цим важливим є переосмислення минулої історії з урахуванням уроків історичної правди. Перед вченими, які звільнилися від ідеологічних поглядів радянської історіографії, від оцінки минулого, постає завдання прояснити і вивчити постать Якова Гальчевського як рішучого та жорстокого полководця повстанської армії, що боролосся з армією червоноармійців та протистоянь чекістам. Постать Гальчевського дає змогу розкрити питання , як проходили запеклі бої на Поділлі . Він спрямований на осмислення фактів та явищ української історії, насамперед пов'язаних із радянським селянським антибільшовицьким рухом 1920-1924 років. Розглянуто не лише складні ситуації з нової точки зору та форми селянського опору, а й фактори, що призвели до згаданих явищ. На селян обрушився позаекономічний та ідеологічний тиск з боку червоної армії на єврейських комун . У боротьбі з більшовицькою владою вони представили себе талісманами минулого, опираючись встановленню в Росії комуністичного тоталітарного режиму. Тому розгляд постаті Орал Гальчевського дає змогу розглянути під іншим кутом антибільшовицьку діяльність селян на Поділлі

Мета роботи – На основі ретельного аналізу деяких історичних джерел орієнтувань, форм, тактики та стратегії загону Гальчевського проти політики більшовицького уряду з 1920 по 1924 рік, підкреслюючи правильність виявлення загальних тенденцій та регіональних особливостей цього явища - причинно-наслідкових зв'язків та роль українського руху опору, як фактора, що змусив більшовиків змінити свою продовольчу та сільськогосподарську політику, змінити наше розуміння прийняття рішень та причинно-наслідкових зв'язків та

дослідити його роль. Організаційна сила повстанського руху на початку сучасної української держави.

Завдання дослідження:

- Джерельна база , історіографія та методологія
- Дослідити біографічні відомості про Якова Гальчевського
- Як Гальчевський вплинув на повстансько-визвольну війну на Поділлі

Об'єктом дослідження є життя селянства на правобережжі України у 1920-1924 р пов'язані з роботою Якова Гальчевського у якості отамана повстанців Поділля .

Предметом дослідження є форми та методи боротьби з більшовицькою владою , яка за період 1920-1924 роки сильно поневолила селянство

Хронологічні межі роботи – займають період з 1920-1924-х рр. Нижня межа пов'язана з новою хвилею повстанської діяльності , що почала виходити з підпілля та давала відсіч більшовикам . Верхня межа – змушення очільників куренів , а саме Якова Гальчевського покинути рідні землі та переїхати до Польщі , де за наказом готував нові кадри підпільців , для відправки в Україну

Територіальні межі дослідження охоплюють територію правобережної частини України точніше вказуючи -Віницький, Літинський, Летичівський, Жмеринський, Могилівський, Ушицький, Подільський повіти , що входили до тодішніх земель правобережжя.

Методологічною основою магістерської роботи стали фундаментальні наукові принципи дослідження суспільних явищ історизму, всебічності, об'єктивності, системності. Вказані принципи були провідними на всіх етапах наукової роботи: опрацюванні джерел та літератури, відтворенні тогочасних подій та явищ, теоретичному узагальненні, формулюванні висновків. Антибільшовицький рух Гальчевського на Поділлі у 1920-1924 рр. розглядався без будь-яких ідеологічних стереотипів у системі тогочасного соціально-економічного та політичного становища України, всебічно оцінювалися головні події та факти. Досліджувалися зміни в структурі , веденні агітаційної програми та діяльності повстанської організації протягом певних проміжків часу. Враховувалися зміни у політиці більшовиків та керівних органів повстанського руху. Використано

ретроспективний, біографічний, описовий, періодизації, хронологічний, синхронний методи, а також метод класифікації. Як наслідок виокремлено хронологічний проміжок повстанського руху проти більшовицької влади у 1920-1924 рр., тобто періоду становлення радянської влади в Україні та еволюції її політики; з'ясовано причини, етапи становлення в цілому та певних його складових зокрема.

Наукова новизна Дізнатись під новою призмою погляді на ситуацію , що відбувалась на Поділлі в 1920-1924 роках . Використовуючи спогади людей які брали участь безпосередньо у сутичках між повстанцями та червоноармійцями

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, який налічує 106 позицій, додатків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 75 сторінки, основного тексту 69 сторінок.

ВИСНОВКИ

В роботі досліджено діяльність повстанської групи Поділля , під керівництвом Якова Гальчевського . Проаналізовано велику кількість праць що присвячені розкриттю та дослідженню цієї історичної епохи.

Для того , щоб зрозуміти хто такий Отаман Яков Орел-Гальчевський (Войнаровський) , потрібно було детально, чітко та хронологічно дослідити його біографію . Біографія цього козака має багато питань які до цього часу залишались не розкритими . Зустрічається велика кількість не правдивих моментів , що наводять тінь на дослідження та розкриття біографії Отамана . Одна з таких неточностей зустрілась у праці історика , який стверджує , що Гальчевський під час проживання у Польщі , взяв собі прізвище Березунський , не пояснюючи чому саме таке прізвище .

Дослідивши низку документів , можна провести паралельні лінії у житті Гальчевського та Андрія Войнаровського . Обидва цих козака мали славетне походження , двоє прагнули допомогти Україні позбутись від Російського терору . У двох були довіреними особами у своїх Отаманів .

Саме давній козацький рід Гальчевського зі сторони матері , давався у знаки . Цей відважний воїн не зупинявся ні перед чим , непохитний та рішучий він йшов до своєї цілі з високо піднятою головою , ведучи за собою одно думців. Вільних людей , які хотіли відчутти справжню свободу на свої землі.

Головне , що можна сказати про Гальчевського це те – якщоб кожен Українець того часу мав таку ціль та не похитніть духу , безстрашся , рішучість то Україна би не боялась ні Поляків , ні Червоного Окупанта . Довго очікувана свобода була би раніше . Нажаль славний козак України Орел-Гальчевський не зумів побачити цього , але його тяжка праця живе в кожному вільному Українці і досі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Серета М. Отаман Волинець // Червона Калина. – 1930. – № 7 – 8. – С. 22.
2. Серета М. Отаман Волинець // Червона Калина. – 1930. – № 7 – 8. – С. 22.
3. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, оп. 1, спр. 94, арк. 5.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078 спр.93 арк. 21
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078 спр.93 арк. 4
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078 спр.106 арк. 106
7. Коваль Р. Отаман святих і страшних. – Київ, 2000. – С.17, 19, 20.
8. Коваль Р. Отаман святих і страшних. – Київ: Просвіта, 2000. – С. 19
9. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника”
10. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника
11. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника
12. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника
13. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника
14. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника
15. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського. САУ), zespol Sprzymierzona Armia Ukrainka, sygn. Ukr. “Із воєного нотатника

16. Військове звання штабс-капітан Я. Гальчевський отримав у наприкінці серпня 1917 р. – в добу Тимчасового уряду. Curriculum vitae сотника Якова Орла-Гальчевського.
17. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 7, 8.
18. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 7, 8.
19. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 9.
20. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 10.
21. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 12.
22. Коваль Р. Названа праця. – С. 34
23. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 8.
24. Коваль Р. Названа праця. – С. 36.
25. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 23.
- 26.. Фрагмент невідомого твору Я. Гальчевського. З архіву Р. Ковалю.
- 27.. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 97.
- 28.. Брат по матері й по батькові, – бо Гальчевський ще мав братів по матері – Івана Ферфецького, Антона Ферфецького (22.1.1909 р. нар.), Петра Ферфецького (2.10.1911 р. нар.), Йосипа (13.4.1918 р. нар.) та сестру Ганну Ферфецьку-Гончар (8.7.1914 р. нар.)
29. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 110, 111
30. Фрагмент невідомого твору Я. Гальчевського. З архіву Р. Ковалю.
- 31.. Фрагмент невідомого твору Я. Гальчевського. З архіву Р. Ковалю с 171

32. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 29 – 32
33. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 25
34. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 1. – С. 131
35. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 2. – С. 146, 147.
36. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 2. – С. 185
37. “Діло” – найстаріша українська щоденна газета, що виходила в Галичині у 1880 – 1939 роках. Від часу створення виражала точку зору народовців, а з 1925 р. – УНДО. Попри це, “Діло” офіційно було позапартійним виданням, яке надавало шпальти й представникам інших політичних поглядів. 1933 року її редагував заступник Голови УНДО і водночас заступник голови “Просвіти” Василь Мудрий, який у часи польської окупації був речником т. зв. нормалізації українсько-польських відносин. Не дивно, що він став віце-маршалом польського Сейму. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 521, 522.
38. Гальчевський Я. З воєнного нотатника. – Холмщина, 1940
- 39.2
40. Святим і страшним Р. Коваль с 145
41. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 2.
42. Гальчевський Я. З воєнного нотатника. – Холмщина, 1940
43. Гальчевський Я. З воєнного нотатника. – Холмщина, 1940
44. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Т. 2 с 206

Джерела

1. Державний архів Волинської Області (ДАВО), ф. Д – 904, оп. 16, спр. 53, арк. 73 зв.

2. ДАВО, ф. Д спр. 49, арк. 308 зв.
3. ДАВО, ф. Д ф. Д – 711, оп. 1, спр. 9, арк. 11 зв., 12.
4. ДАВО, ф. Д. Д – 904, оп. 16, спр. 59, арк. 23.
5. Гальчевський Я. Історіософічна праця без назви в 25 розділах. – Грубешівщина, січень 1942. – На правах рукопису.
6. Коваль Р. Отаман святих і страшних. – Київ, 2000. – С.17, 19, 20.
7. Дані зі Свідоцтва № 28 Майдано-Трепівської школи від 8 червня 1913 р. та зі Свідоцтва №760 Ради Вінницької церковно-вчительської школи від 17 червня 1913 р., які зберігаються в особовій справі Я. В. Гольчевського в архіві Кам'янець-Подільського університету.
8. Реєстраційна картка вояка Армії УНР, заповнена сотником Яковом Орлом-Гальчевським. Вз'ята з мережі інтернет.
9. Серeda М. Отаман Волинець // Червона Калина. – 1930. – № 7 – 8. – С. 22
10. Серeda М. Отаман Волинець // Червона Калина. – 1930. – № 7 – 8. – С. 22.
11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, оп. 1, спр. 94, арк. 5.
12. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, оп. 1, спр. 94, арк. 25
13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, , оп. 1, спр. 93, арк. 4, 21.
14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1078, арк. 106, 106 зв.
15. Архів Управління Служби безпеки України у Вінницькій області, спр. 8217, арк. 19 зв., 48.
16. Архів Управління Служби безпеки України у Вінницькій області, спр. 8217, арк. 19 зв., 48.
17. Коваль Р. Отаман святих і страшних. – Київ: Просвіта, 2000. – С. 19.
18. Фрагмент невідомого твору Я. Гальчевського. З архіву Р. Ковалю.

19. Гальчевський-Войнаровський Я. Проти червоних окупантів. – Краків: Українське видавництво, 1941. – Т. 1. – С. 7.
20. Військове звання штабс-капітан Я. Гальчевський отримав у наприкінці серпня 1917 р. – в добу Тимчасового уряду. сотника Якова Орла-Гальчевського.
21. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю. біографії. – С. 171.
22. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю. біографії. – С. 201 – 202
23. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю. біографії. – К., 1919. – 616 с.; Героїзм і трагедія Холодного яру. Збірник. – К., 1996. – 316 с.
24. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю. К., 1999
25. Михальчук В. Погроми в Україні і боротьба Симона Петлюри з ними // Літературна Україна. – 1994. – 9 червня
26. Удовиченко О. Україна у війні за державність. – К., 1955. – С. 117.
27. Коваль Р. Отамани Гайдамацького краю. К., 1999
28. Його ж. Трагедія отамана Волинця. К., 2002.
29. Із воєного нотатника Я. Гальчевського . Краків 1943 , українське видавництво
30. Колянчук О. Увічнення нескорених: Українські військові меморіали 20–30-х рр. ХХ ст. у Польщі. Л., 2003.
31. Стаття к.і.н., доцента кафедри історії слов'ян КНУ ім. Т.Шевченка Андрія Руккаса в альманасі «Молода Нація» (К.) 2000, № 4 — Яків Гальчевський — український офіцер у Війську Польському міжвоєнного періоду.
32. Тинченко Я. Ю. . — К. : Темпора, 2007. .
33. Тинченко Я. Ю. . — К. : Темпора, 2011.
34. В. А. Смолій та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка",
35. Григорчук П.С. Політичне становище на Поділлі в період Гетьманату Павла Скоропадського//Україна: минуле, сьогодення, майбутнє. Збірник наукових праць. - К., 1999.

36. Захарченко П. - Селянська війна в Україні: рік 1918. - К., 1997.; Гуменюк К.С. Боротьба трудящих Поділля з австро-німецькими окупантами в 1918 р.// Боротьба за владу Рад на Україні. - К., 1977. -
37. Наймушин Є. Боротьба проти петлюрівсько- гетьманського режиму в Ямпільському повіті//В боях за Жовтень. Спогади учасників революційної боротьби на Поділлі - Хмельницький,
38. Печенко Г. Партизани Деражні в боротьбі проти окупантів та петлюрівських банд//В боях за Жовтень. Спогади учасників революційної боротьби на Поділлі - Хмельницький, 1958. - С.209; 49. ЦДАВО України. - Ф.1793. - Оп.1. - Спр.43. - Арк.152; 50. Мироненко О. Крах маріократії П. Скоропадського // Українське державотворення: не витребуваний потенціал: словник-довідник. - К., 1997. - С.255-256;
39. Гуменюк К.С. Вказана праця. - С.150;
40. Захарченко П. Вказана праця - С.52-81.
41. Коваль Р. Яків Гальчевський Орел, отаман Подільської повстанської групи // Симон Петлюра у контексті українських національно-визвольних змагань:
42. Антибільшовицький повстанський рух 1920—1924 Стаття
43. Щербатюк В. Освещение крестьянского повстанческого движения 1917—1921 гг. в трудах советских военачальников — участников революционных событий
44. Центр вивчення генеалогії "Прощур" 2013
45. Шпильова В. З вами говоритиме отаман Орел: [на кн. форумі у Львові презентовано мемуари Якова Гальчевського] // Голос України. – 2011. – 17 листоп. – С. 22. 60.
46. Покровський В. Поліг за невмирущу ідею Української Державності] // Летичів. газ. – 2009. – 21 серп. – С. 3.
47. Комарницький Л. Легендарний герой з Поділля // Подоля. – 2005. – 1 січ.

48. Ярославець Г. Бібліографічна новинка: [про презентацію книги Р. Ковалья «І нарекли його отаманом Орлом. Біограф. полковника Армії УНР Я. Гальчевського»] / Г. Ярославець // Вінниц. газ. – 2005. – 14 квіт. – С. 6.
49. Рог В. Атаман «Орел» з... Малинівки / В. Рог // Погляд. – 2005. – 17 серп. – С. 4.
50. Резнік В. Подільський Че Гевара // Вінниц. газ. – 2004. – 18 трав. – С. 6.
51. Резнік В. Епопея отамана // Сіл. вісті Вінниччини. – 2004. – 3 лип.
52. Філонов Л. Орел Подільського краю // Вінниччина. – 2004. – 6 листоп. – С. 7. – (Спец. вип. газ. «Хочу все знати»).
53. Смілянець Г. Переписуючи скрижалі історії : [про презентацію кн. Л. Філонова «Орел подільського краю» до 110-ї річниці від дня народж. повстанського отамана Я. Гальчевського] // Вінниц. газ. – 2004. – 21 груд. – С. 5.
54. Коваль Р. Українсько-польські стосунки в долі полковника армії УНР // Шлях перемоги. – 2003. – 27 берез. – С.10. – (До 60-ліття смерті Якова Гальчевського).
55. Група отамана Орла 1922 р. // Соловей Д. Голгота України. Ч.1: москов.-більшовиц. окупац. терор в УРСР між першою і другою світ. війною. – Дрогобич, 1993. – С. 133-134.
56. Теленько Б. Хроніки пересмішника: роман-есе. – Кам'янець-Поділ., 2012. – С.254- 268.
- 57.. Коваль Р. М. Гальчевський Яків Васильович // Енциклопедія Сучасної України. – К., 2006. – Т. 5. – С. 359.
58. Коваль Р. М. І нарекли його отаманом Орлом: біограф. полковника Армії УНР Якова Гальчевського. – Літин: , 2005. – 48 с.
59. Коваль Р. М. Отаман святих і страшних / Р.М. Коваль. – К.: Просвіта, 2000. – 288 с.
60. Коваль Р. М. Отаман Яків Орел-Гальчевський (1894-1943): біограф. окремої особи / Р. М. Коваль. – Голосків: [б. в.], 2000. – 12 с.

61. Кохановський О. Б. Деражнянщина у період Української національної революції 1917-1922 років. – Хмельницький: ПП Заколотний М.І., 2008. – 100 с. Діяльність загону Я. Гальчевського. – С. 66-71.
62. Красносілецький Д. П. Антибільшовицький повстанський рух на Поділлі в 1920-1924 рр. // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції (22-23 листоп., 2007 р.) – Кам'янець-Поділ., 2007. – Т. 2. – С. 39-47. Я. Гальчевський – С. 40.
63. Красносілецький Д. П. Антибільшовицький повстанський рух на Проскурівщині в 1920-1924 рр. // Місто Хмельницький в контексті історії України: матеріали III наук.- краєзн. конф. – Хмельницький, 2011. – С. 249-255.
64. Гальчевський Яків Васильович // Мацько В. Шевченко в серці моїм. – Хмельницький: Поділля, 1996. – С. 10.
65. Горбатюк В.І. Місцеве самоврядування Хмельниччини: нариси історії місцевих громад Деражнянського району / В.І. Горбатюк, П.Я. Слободянюк. – Хмельницький: Поділля, 2003. – 766 с
66. Шаповал М. Велика революція і українська визвольна програма. – Прага, 1927. – С.142.